

Pedagogisch beleid Wonderberk

2024

Inhoudsopgave

Voorwoord

Inleiding en missie

Antroposofische visie

Pedagogische basisdoelen en interactievaardigheden

Doel 1: Emotionele veiligheid

Doel 2: Persoonlijke competentie

Doel 3: Sociale competentie

Doel 4: Overdracht van normen en waarden

De zes interactievaardigheden

Antroposofische pedagogiek

- Authenticiteit
- Ontwikkeling in fases
 - o De eerste zeven levensjaren (0-7)
 - o De tweede zeven levensjaren (7-14)
- Ritme, herhaling en rust
- Jaarfeesten
- Zintuigelijke ontwikkeling
 - o Tastzin
 - o Levenszin
 - o Bewegingszin
 - o Evenwichtzin
- Wilsopvoeding
- Nabootsing
- Respect, eerbied en dankbaarheid
- Creatieve levenshouding

Voorwoord

Het initiatief voor antroposofische kinderopvang de Wonderberk is in 2007 ontstaan vanuit een aantal ouders, die behoefte hadden aan een vertrouwde opvangplek op antroposofische basis in Haarlem. Kinderopvang de Wonderberk is opgericht vanuit het ideaal om een bijzondere plek te creëren voor kinderen. Een plek waar kinderen kunnen spelen, onderzoeken, ontdekken en zich kunnen ontwikkelen. Een plek waar kinderen zichzelf mogen zijn (authenticiteit) en waar aandacht voor ze is, door medewerkers die bewust naar ze kijken en luisteren (verbinding). Authenticiteit en verbinding zijn dan ook onze kernwaarden en zitten door al ons handelen heen vervlochten.

De pedagogisch medewerkers en medewerkers van de Wonderberk werken volgens de antroposofische pedagogiek. Daarin staan centraal: een huiselijke sfeer, rust, ritme en regelmaat, zintuigontwikkeling, nabootsing, eerbied en respect voor mens en omgeving en het ritme van de seizoenen (de jaarfeesten). We werken met natuurlijke materialen en bieden zoveel mogelijk biologisch-dynamische voeding aan. Hierin is de Wonderberk uniek en voorziet zij in een behoefte waarin de reguliere kinderopvang niet voorziet.

Namens het bestuur de Wonderberk,

Januari 2024

*„Das Kind in Ehrfurcht empfangen,
in Liebe erziehen
und In Freiheit entlassen.“*

*Het kind met eerbied ontvangen
in liefde opvoeden
en in vrijheid laten gaan.*

Inleiding en missie

Voor je ligt het pedagogisch beleidsplan van de kinderopvang de Wonderberk. Het beleid bestaat uit twee delen: een theoretisch beleidsplan en een praktische vertaling per locatie in de werkplannen. In het pedagogisch beleidsplan staan de belangrijkste theoretische uitgangspunten van de Wonderberk. In de pedagogische werkplannen is meer te vinden over ons praktische handelen tijdens een dag op het KDV of de BSO.

Als eerste beschrijven we in dit beleidsstuk onze antroposofische visie. Vervolgens komen de vier pedagogische basisdoelen en de zes pedagogische interactievaardigheden van professor Riksen-Walraven aan bod. Tot slot praten we over onze antroposofische pedagogiek anno 2023 waarmee we kinderen begeleiden richting authenticiteit en zelfontwikkeling.

Kinderopvang de Wonderberk staat voor kwalitatief hoogstaande kinderopvang. Hierbij gaat het zowel om de professionele kwalificatie van de pedagogisch medewerkers als om de kwaliteit van de omgeving en leven, kwaliteit in de interacties en relaties met de kinderen. We zien ieder kind als een uniek persoon en voelen ons verantwoordelijk en betrokken bij zijn of haar ontwikkeling. De missie van de Wonderberk is om kinderen te helpen opgroeien tot zelfbewuste, authentieke mensen die stevig in het leven staan. Als je goed in verbinding met jezelf staat, kun je ook verbinding met andere mensen aangaan en kun je als mens iets toevoegen aan de wereld.

De Wonderberk bestaat uit vijf KDV-groepen, vijf BSO-groepen en twee peutergroepen. We bieden dagopvang aan kinderen van 0 tot 4 jaar en buitenschoolse opvang voor kinderen in de basisschoolleeftijd van 4 tot 13 jaar. Het uitgangspunt hierbij is dat we de kinderen een tweede 'thuis' bieden. Voor ouders willen we een plek zijn waar zij met vertrouwen hun kind kunnen brengen. Voor onze pedagogisch medewerkers willen we een gezond, positief en uitdagend werkklimaat bieden waar werkgeluk centraal staat.

Dit pedagogisch beleidsplan biedt houvast aan zowel het team als aan ouders, nieuw personeel, stagiairs en andere betrokkenen. Het beleid is dynamisch en wordt regelmatig geëvalueerd. Dit plan vormt dan ook een vruchtbare bodem voor verdere interne gesprekken en discussies.

Antroposofische visie

De Wonderberk is een bijzondere kinderopvang. Zodra je de opvang binnenstapt adem je de sfeer van antroposofie in. Je proeft kwaliteit, ervaart ritme, geborgenheid en liefdevolle betrokkenheid van onze medewerkers. Vanuit oprechte aandacht en respect kijken we holistisch naar de wereld en naar ieder kind. We geloven in de eigenheid van het kind, de kracht van ritmes en rituelen, contact met de natuur, duurzaamheid, kunst en muziek, gezonde leefstijl, gezond makend werk en zingeving. De kernwaarden van onze organisatie zijn authenticiteit en verbinding. Deze waarden geven ons voortdurend richting in hoe we met elkaar en met de kinderen omgaan. Niemand werkt hier toevallig en niemand brengt hier zijn kind toevallig. De Wonderberk is een bewuste keuze en dat merk je.

Antroposofie van Rudolf Steiner (1861-1925) vormt de basis van ons denken en doen. In het Grieks betekent antroposofie 'wijsheid over de mens'. Het antroposofische mensbeeld gaat ervan uit dat elk mens bestaat uit een fysiek lichaam, een levenslichaam (levenskracht), een ziele-lichaam (het geestelijke) en een sturend 'ik'. De mens blijft zich een leven lang ontwikkelen in fases van ongeveer zeven jaar. In onze pedagogische benadering zijn de eerste twee ontwikkelingsfasen essentiële uitgangspunten. Omdat iedere ontwikkelingsfase haar eigen kwaliteit en doelstelling heeft, vraagt zij ook om een specifieke benaderingswijze. In het hoofdstuk 'Antroposofische pedagogiek' gaan we hier verder op in.

Pedagogische basisdoelen en interactievaardigheden

De Wonderberk weet haar eigenheid te behouden terwijl ze voldoet aan de moderne maatstaven voor kwaliteit en veiligheid. De huidige maatstaven zijn vastgesteld in de Wet Kinderopvang, in het Besluit Kwaliteit Kinderopvang en in het Pedagogisch Kader 4-13 jaar. De vier pedagogische basisdoelen van Marianne Riksen-Walraven vormen de basis van al het handelen in de kinderopvang en lopen als een rode draad door ons beleid. Daarnaast worden de zes interactievaardigheden van Marianne Riksen-Walraven in de wet genoemd. Deze interactievaardigheden zien we als ingrediënten voor de juiste basishouding van pedagogisch medewerkers.

Pedagogische basisdoelen

Sinds 2005 is ieder kindcentrum verplicht om rekening te houden met de vier basisdoelen van Marianne Riksen-Walraven. Zij benadrukte dat alleen kwalitatief goede kinderopvang een positieve bijdrage kan leveren aan de ontwikkeling van het jonge kind en formuleerde daarom vier pedagogische basisdoelen, namelijk:

- 1) Het bieden van emotionele veiligheid
- 2) Het bevorderen van persoonlijke competentie van kinderen
- 3) Het bevorderen van sociale competentie van kinderen
- 4) Normen en waarden overbrengen

Doel 1: Het bieden van emotionele veiligheid en geborgenheid

Evenwichtige ontwikkeling van het kind staat of valt met de emotionele veiligheid. Het kind moet kunnen vertrouwen op de mensen om hem heen en op zijn omgeving. Is aan deze voorwaarde voldaan, dan voelt het zich vrij om te gaan ontdekken en zich te ontwikkelen. Bij de Wonderberk creëren we een veilig klimaat als een basisvoorwaarde voor het ontwikkelen van alle pedagogische doelen. Dit doen we door aandacht te schenken aan:

- Sensitieve responsiviteit
- Vertrouwde gezichten en hechting
- De inrichting
- Vaste dagritme
- Begrenzing
- Relatie met de ouders

Sensitieve responsiviteit

De sensitieve responsiviteit is een basishouding van de pedagogisch medewerkers om het kind echt te zien en te reageren op wat het kind nodig heeft. Waarnemingsvermogens zonder oordeel, juiste interpretatie en een passende reactie. Vermogen om zich in te leven in het kind, buiten de eigen kaders te denken. Bij de Wonderberk nemen we een nieuwsgierige, liefdevolle, positieve basishouding en benadering aan richting de kinderen. De pedagogisch medewerkers gaan sensitief in op de initiatieven en signalen van het kind. Als ze niet direct naar het kind toe kunnen gaan, doen ze dit door oogcontact en stemgebruik. Ze streven ernaar om het kind een gevoel van geborgenheid te geven, zodat het zich begrepen, geaccepteerd en veilig voelt. Naar kinderen, collega's en ouders gebruiken pedagogisch medewerkers hun stem op een zachte manier. Ze bewegen rustig door de ruimte en dragen geen donkere of zwarte kleding. Het is belangrijk dat het kind niet te veel gezichten ziet. Wanneer we het kind beter kennen, zijn we ook beter in staat sensitief te reageren op zijn of haar signalen. Sensitiviteit van opvoeders is een belangrijke voorspeller van het ontwikkelen van een veilige, gehechte relatie. Authenticiteit van de pedagogisch medewerkers en hun invoelend vermogen zijn hierbij essentieel.

Vertrouwde gezichten en hechting

Een kind heeft behoefte aan veiligheid, bescherming en communicatie. Ieder kind hecht zich in het eerste jaar aan de primaire opvoeder(s). De kwaliteit van deze relatie is belangrijk in de wijze waarop een kind in zijn verdere leven met zijn omgeving om zal gaan. Naast ouders kan het kind zich aan meerdere personen hechten, dus ook aan pedagogisch medewerkers. De interactie tussen pedagogisch medewerker en het kind gedurende de eerste twee jaar is van groot belang. Vanaf twee jaar wordt ook de omgang met leeftijdgenoten steeds belangrijker. Vertrouwde relaties tussen pedagogisch medewerkers en het kind zijn het resultaat van herhaald liefdevol contact. Vooral voor baby's is dit heel belangrijk. We werken dan ook met vaste teams per groep en met zo veel mogelijk vaste invalskrachten. Dagelijks hebben we aandacht voor veilige hechting. Iedere ochtend kijken pedagogisch medewerkers met nieuwe ogen naar het kind. Ze verwelkomen het kind vanuit innerlijke verbondenheid en stemmen zich af op het kind. Gedurende de dag creëren pedagogisch medewerkers een soort cocon om de kinderen heen door lijntjes naar elk kind uit te zetten. Ze doen de dingen met aandacht, vanuit rust en respect om het kind innerlijk en uiterlijk mee te krijgen. Ze nemen hun taak serieus om een warme en omhullende sfeer in de groep te scheppen, de sfeer van goedheid. Vanuit antroposofische oogpunt kijken we niet alleen naar de hechting tussen het kind en de ander maar ook naar de relatie tussen het kind en zijn lichaam, tussen het kind en de tuin, dieren en het grote geheel. Is deze relatie goed tot stand gekomen zal het kind bij stress merken dat het bij zichzelf kan komen en blijven. We werken aan deze hechting door levenszin te stimuleren en de belangrijkste levensprocessen van het kind te ondersteunen.

Inrichting

Kleine kinderen gaan nog helemaal op in hun zintuiglijke indrukken. Een baby is nog één en al zintuig en staat open voor de wereld. Het kan zichzelf nog nauwelijks afsluiten en heeft onze hulp nodig om niet overprikkeld te raken. Daarom besteden we bij de Wonderberk veel aandacht aan de omgeving waarin het jonge kind vertoeft. Onze inrichting en speelgoed kiezen we zorgvuldig uit.

Met de inrichting van onze groepen streven we ernaar om de wereld voor kinderen harmonieus te maken. Ook willen we een huiselijke en leerrijke omgeving neerzetten. Iedere groep heeft haar eigen uniek karakter, is herkenbaar, voorspelbaar en afgestemd op de leeftijd. Overal gebruiken we zachte kleuren. Er is aandacht voor licht en akoestiek. De ruimte is als het ware omhuld met doeken van katoen, zijde en flanel. De harmonie in kleur, vorm en klank kan zodoende bijdragen aan een harmonische ontwikkeling van lijf en leden. Ons meubilair is van hout en zo veel mogelijk gebruikt. Dit is een bewuste keuze, want we willen kinderen leren om zuinig met onze aarde omgaan. Het speelgoed is eenvoudig, merendeels ongevormd en van natuurlijke materialen. In de fantasie van het kind kan het van alles zijn. Een middelpunt van elke ruimte bij de Wonderberk is een jaartafel waar de seizoenen en de

jaarfeesten in beeld worden gebracht. Daarnaast heeft elke ruimte een keuken en een grote eettafel waar kinderen en pedagogisch medewerkers samen van het bereiden van eten en van de eetmomenten genieten. Onze pedagogisch medewerkers voeren zelf alle verzorgende en huishoudelijke taken uit. Zo neemt het kind op ontspannen en natuurlijke wijze kennis van de wereld om hem heen.

Vaste dagritme

Een vaste dagindeling zorgt voor structuur en duidelijkheid. Rituelen bij het afscheid nemen van de ouders, het naar bed gaan en terugkerende tafelmomenten dragen bij aan de voorspelbaarheid. Die voorspelbaarheid en duidelijkheid zijn van groot belang voor het ontwikkelen van zelfvertrouwen. Onze pedagogisch medewerkers houden zich aan de vaste, zorgvuldig ritmisch opgebouwde dagindeling en benoemen deze. Hierdoor ervaart het kind een groot gevoel van veiligheid en kan het zich ontwikkelen. Daarnaast geven een dagelijkse regelmaat en de herhalingen van handelingen het kind vertrouwen, het kan thuis raken in zijn lichaam en de levensprocessen worden aangewakkerd. Vaste gewoontes brengen vreugde in het leven van het jonge kind.

Begrenzing

Al vanaf de geboorte is begrenzen een basisbehoefte. Het kind voelt zich veilig in een omgeving waar duidelijke regels en grenzen zijn. In deze veilige ruimte durft het om gedragingen en vaardigheden te leren en te oefenen. Ongewenst gedrag van een kind wordt niet als negatief gezien en hoeft dus ook niet bestraft te worden. We begrenzen op een liefdevolle manier. Bij kleinere kinderen is het vaak voldoende ze met een liedje of i.d. af te leiden, bij oudere kinderen proberen de pedagogisch medewerkers de consequentie van het getoonde gedrag te laten zien en voelen. We geven duidelijk aan wat niet of op een andere manier kan. We leggen uit waarom en geven aan hoe we het wél graag willen zien. 'Zo doen we het hier wel en zo niet' is een veelvoorkomende zin bij de Wonderberk. Wanneer we het kind grenzen laten ervaren bieden we het de kans om deze te onderzoeken, frustratie te ervaren en te ontdekken dat vaststaande afspraken ook veiligheid en ontwikkeling kunnen brengen.

Vanuit innerlijke verbondenheid met het kind letten ze op de houding van kinderen. Wat kan er achter het gedrag zitten, welke frustratie of wens? Hoe kunnen we hier liefdevol op inspelen? Ze wijzen het kind op moeilijke momenten niet af en straffen het niet. Ze blijven in contact en verbinding. 'Time in' in plaats van 'time out'.

Relatie met de ouders

Onze pedagogisch medewerkers zijn altijd op zoek naar een vertrouwensband met ouders, zodat het kind zich veilig voelt in hun afwezigheid. Meer over de relatie met ouders kun je lezen in een werkplan van de locatie.

Doel 2: Het bevorderen van persoonlijke competentie van kinderen

Het tweede pedagogische basisdoel gaat zowel om de ontwikkeling van de persoonlijkheid van kinderen als om de ontwikkeling van hun talenten. Persoonlijkheidsontwikkeling gaat over de ontwikkeling van je eigen identiteit, de ik-ontwikkeling zoals de antroposofie het noemt. De belangrijke elementen van de ik-ontwikkeling zijn het verwerven van zelfvertrouwen en zelfstandigheid, het ontwikkelen van positief zelfbeeld, veerkracht en het kunnen omgaan met frustratie en tegenslag. Daarnaast dagen we kinderen dagelijks uit in de ontwikkeling van hun motorische, cognitieve, taal- en creatieve vaardigheden. Ook leven we kinderen voor een gezonde leefstijl en aandacht te hebben voor beweging en vitale voeding.

Bij de Wonderberk doen we het bevorderen van persoonlijke competentie door:

- Kindvolgend zijn
- Vrij spel ruimte te geven
- Natuurbeleving
- Stimuleren en positief bevestigen
- Beeldrijke taal en muziek aanbieden

- Slaap en rust

Kind volgend zijn

Vanuit antroposofische pedagogiek zien we het kind als de motor van zijn eigen ontwikkeling, een competent, nieuwsgierig, krachtig en creatief wezen. Wat het kind de wereld te bieden heeft en wat het nog wil leren is in aanleg al aanwezig. We zien de talenten van het kind en volgen graag de ontdekkingen die het doet over zichzelf en de wereld om hem heen. We geven het kind alle ruimte om zichzelf op zijn eigen manier en in zijn eigen tempo te ontplooien en kijken goed naar zijn specifieke behoeften. We trachten een warme, leerrijke omgeving te creëren waarin de authentieke eigenheid van elk kind tot zijn recht kan komen. Lees meer over leerrijke omgeving bij het onderdeel 'Inrichting'.

Vrij spel ruimte geven

Spelen is voor kinderen iets natuurlijks. Een kind dat lekker in zijn vel zit en met hoge betrokkenheid speelt kan zich maximaal ontwikkelen. Bij de Wonderberk wordt elke dag volop gespeeld: binnen én buiten. Door te spelen, oefent het kind alle sociale, emotionele, cognitieve, motorische, morele en communicatieve vaardigheden die het nodig heeft. Het leert nadenken over dingen, vooruitdenken en plannen. Het leert zijn omgeving kennen, problemen oplossen en hoe alles werkt. Door te klimmen, klauteren en rennen ontwikkelt het kind zijn grove motoriek en door te knutselen en met constructiemateriaal te spelen ontwikkelt het zijn fijne motoriek. Bij het KDV en de BSO van de Wonderberk bieden we daarom voor elke leeftijdsgroep uitdagend speelgoed aan en verschillende activiteiten die gericht zijn op de ontwikkeling van hoofd, hart én handen. Begeleiden en verrijken het spel doen onze pedagogisch medewerkers met mate. We zijn kindvolgend hierin, want kinderen leren met name spontaan en een te grote inmenging van pedagogisch medewerkers kan averechts werken.

De kinderen kunnen bij de Wonderberk buiten lekker spelen, bewegen en lawaai maken. Vies worden mag! Ze kunnen fietsen, met zand, water en modder klieren, met dozen en oude lappen spelen en eindeloos struinen in de tuin waar ze beestjes kunnen zoeken, takken en bladeren verzamelen en verstopperijtje spelen.

We zien het vrije spel als de beste gelegenheid voor het kind om zijn wilsactiviteit volledig te ontplooien en zijn leefwereld nabootsend weer te geven. De wilsactiviteit, als spontane en innerlijke activiteit wordt in antroposofie beschouwd als de sterkste uitdrukking van de persoonlijkheid van de mens. Vrij spel betekent dus steeds het ontwikkelen van zelfstandigheid en persoonlijkheid.

Natuurbeleving

Door de sterke groei van verschillende mediamiddelen raken kinderen tegenwoordig steeds meer vervreemd van de natuur. Bij de Wonderberk vinden we natuur erg belangrijk voor de ontwikkeling van het kind. We stimuleren het kind daarom ook om veel buiten te spelen en hebben we bewust geen mediamiddelen bij de BSO.

De natuur biedt ons in de eerste plaats veel mogelijkheid tot bewegen en dat stimuleert de motorische ontwikkeling en als gevolg daarvan de taalontwikkeling. Daarnaast stimuleert de natuur de creativiteit omdat het ons zoveel vrijheid en mogelijkheden biedt. Verder brengt natuur ons dicht bij wie we echt zijn, want de natuur doet zich niet anders voor dan die is. Het helpt onze eigenheid te herkennen en ons zelfvertrouwen te vergroten.

We willen de kinderen respect en eerbied voor de natuur bijbrengen, want het werkt verbinding met jezelf en het grote geheel in de hand. Daarom leven wij ook mee met de seizoenen, nemen we de natuur mee naar binnen en gaan we met zorg met de natuur om.

Stimuleren en positief bevestigen

Aandacht, erkenning, bevestiging en behoefte om zichzelf als kundig te ervaren behoren tot de basisbehoeften van het kind. Bij de Wonderberk willen we de kinderen bezien met een bevestigende, niet veroordelende blik en vinden het belangrijk de kinderen positief te benaderen. We gaan met respect om met de eigenheid die zich in het kind wil ontluiken. Opvoeding vanuit respect vraagt een open en beweeglijke houding, zo vrij mogelijk van

vastgeroeste ideeën over 'hoe het moet'. Deze houding leidt tot een opvoeding, die het kind voornamelijk uitdagingen en kansen biedt, mits er duidelijke structuren en grenzen zijn. Bij elk nieuw stapje willen pedagogisch medewerkers de positieve bevestiging, aandacht en hulp aan het kind geven. Ze stimuleren het kind om het zelf te proberen en zelf conflicten op te lossen om zodoende aan de autonomie, zelfvertrouwen en zelfredzaamheid te bouwen. Frustraties horen erbij.

Beeldrijke taal en muziek aanbieden

Bij de Wonderberk omringen we de kinderen met een beeldrijke taal aan de hand van jaargetij of jaarfeesten. Onze pedagogisch medewerkers zingen dagelijks, vertellen verhalen en spreuken en doen vingerversjes en handgebaren spelletjes. De handgebaren spelletjes zijn de tegenhanger van de grote bewegingen. De fijne motoriek wordt hiermee geoefend tot in de vingertoppen. Hierdoor ontstaat het fijne beweeglijke denken. Door gebaren te ondersteunen met liedjes en versjes, gaat het kind zich vanuit de belevingswereld verbinden met taal en de bewegingen. Door het woordgebruik in de versjes wordt het spreken ontwikkeld en wordt de woordenschat uitgebreid. Door regelmatig ritmische herhalen van vaste dagspreuken, ondersteunen we het geheugen en het ontwikkelen van fantasie- en eerbied. Door de kinderen spelenderwijs mee te nemen in telliedjes (In de maneschijn, Hoedje van papier) en spelletjes te spelen waarin vormen en kleuren genoemd worden, dragen we automatisch bij aan de taalontwikkeling van het kind. Een ander aspect van taalontwikkeling is muziek. Door muziek dringt de taal makkelijker binnen. Kinderen, vooral jonge kinderen, houden van muziek maken, zingen en herhaling. Het kind krijgt plezier door de klank in de taal en in de mogelijkheden zich uit te drukken. Zo dragen we ook bij aan de muzikale vorming.

Slaap en rust

In- en uitademen. In de ritmisch opgebouwde dag wisselen de momenten inspanning en ontspanning elkaar af. Op die manier kan het kind zich vanzelf herstellen van intensief spel. Alle opgedane indrukken kunnen verwerkt worden en er is vervolgens weer kracht, energie en ruimte voor nieuwe ontdekkingen. We leggen kinderen tot drie jaar slapen in een bedje. Voor de grotere kinderen maken we een plek met een matras in de groepsruimte om uit te rusten.

Doel 3: Het bevorderen van sociale competentie van kinderen

Het derde pedagogische basisdoel omvat een scala aan sociale vaardigheden, zoals het medeleven met andere kinderen, zich kunnen uiten en naar elkaar luisteren, samen delen met andere kinderen, op elkaar wachten, elkaar helpen, het opbouwen van vriendschappen, het oplossen van conflicten en sociale verantwoordelijkheid.

De groep, de interactie met leeftijdsgenoten en de interactie met de pedagogisch medewerker vormen een leeromgeving voor het ontwikkelen van sociale vaardigheden. Kinderen doen sociale vaardigheden op door te spelen. Ze dagen elkaar uit, imiteren elkaar, er ontstaan vriendschappen en af en toe zijn er conflicten. Het kinderdagverblijf en de buitenschoolse opvang zijn daarom uitermate geschikt om dit allemaal op een natuurlijke, ongedwongen manier te oefenen. Ook kunnen de sociale en emotionele ontwikkeling niet los van elkaar gezien worden. Het kind kan zijn emoties alleen ontwikkelen in relatie tot anderen: het voelt zich op een bepaalde manier en de omgeving reageert daarop, of de omgeving geeft het kind een bepaald gevoel en het kind reageert daarop.

De ontwikkeling van sociale competenties te vormen en te versterken doen we door:

- Plezier beleven in het samenzijn en samendoen
- Begeleiden van onderlinge interacties
- Eigen gevoelens en gevoelens van anderen leren kennen
- Voorbeeldgedrag

Plezier beleven in het samenzijn en samendoen

Bij de Wonderberk hechten we veel waarde aan de gezamenlijke momenten, want deze creëren vreugde, vertrouwen in de wereld en het fijne gevoel een onderdeel van een geheel te zijn.

Daarom worden deze momenten gemarkeerd door rituelen en worden ze met liefde en aandacht verzorgd. Bloemen op tafel, een andere versiering die bij het seizoen past, een zelfgemaakte verjaardag kroon, een zorgvuldig ingepakt cadeautje, het eten dat we zelf bereiden. Naast de dagelijkse rituelen is het vieren van de jaarfeesten een rijke bron aan het vreugdevolle beleven van samen zijn en gemeenschap. Ook is een belangrijk moment van warmte en contact de tijden waarop het kind verzorgd wordt: bij het verschonen van de luier, naar bedje brengen, het aankleden of het wandelen van school naar de BSO. Door het samenzijn tot fijne momenten te maken beleeft men plezier aan de dag.

Begeleiden van onderlinge interacties

Waar kinderen samen spelen ontstaan conflicten. Dat is heel normaal. Bij de Wonderberk leren we kinderen dat ze een ruzie kunnen oplossen door met elkaar te praten en rekening te houden met hun eigen behoeften en die van de ander (grenzen en wensen). Als dit zelf (nog) niet lukt, bemiddelen we en stimuleren we de kinderen om samen tot een oplossing te komen waar iedereen zich prettig bij voelt. Door de kinderen uit te nodigen om met elkaar mogelijke oplossingen voor het conflict te bedenken, ervaren zij dat zij zelf een actieve bijdrage hebben en dat versterkt hun zelfvertrouwen.

Eigen gevoelens en gevoelens van anderen leren kennen

Kinderen tot hun zesde - zevende levensjaar hebben nog geen moreel besef. Ze staan egocentrisch in de wereld en hun inlevingsvermogen en het besef van oorzaak en gevolg zijn nog niet ontwikkeld. Hun gedrag is daarom per definitie niet goed of slecht, ze proberen gewoon de dingen uit, geleid door hun eigen waarnemingen en gevoelens. Voordat een kind de gevoelens, gedachten en verlangens van een ander kan leren kennen - en er mee kan omgaan - dient het eerst zijn eigen gevoelens, gedachten en verlangen te leren kennen en ze serieus te nemen. Ook moet er voldoende zelfvertrouwen zijn en een positief opgebouwd zelfbeeld. Hoe meer het kind openstaat voor zijn eigen binnenwereld, hiervoor durft uit te komen en ermee om kan gaan, hoe beter het de ander kan aanvoelen. Het kan de ander de nodige ruimte geven om voor zijn binnenwereld uit te komen. Vanuit deze instelling kunnen kinderen leren werkelijk samen te spelen en later samen te werken.

Bij de Wonderberk hebben we respect voor de ontwikkelingsfase waarin het kind zich bevindt. We helpen het kind zijn gevoelens te begrijpen en zijn emoties te leren reguleren. Tevens geven we het kind de ruimte om te leren dat zijn handelen consequenties heeft voor anderen en dat de ruimte die het kind voor zichzelf opeist de ruimte voor iemand anders kan beperken. Vanuit dit besef leert het kind met behulp van de pedagogisch medewerkers rekening te houden met groepsgenoten en wordt de zin van regels en afspraken begrijpelijk.

Voorbeeldgedrag

Lees hier meer over in het hoofdstuk , 'Antroposofische pedagogiek', 'Nabootsing' en in het volgende hoofdstuk 'Normen en waarden overbrengen'.

Doel 4: Normen en waarden overbrengen

Normen zijn ongeschreven gedragsregels om ons te begrenzen. Ze geven de kaders waarbinnen we met elkaar kunnen leven en werken, waarbinnen de kinderen zich veilig kunnen ontwikkelen. Waarden zijn kwaliteiten in het leven die we nastreven. Het zijn de achterliggende idealen die ons vanuit de toekomst uitnodigen ons menszijn te verwezenlijken. Als het goed is staan onze normen ten dienste van de idealen waar we voor staan.

Het grootste ideaal in de antroposofische pedagogiek is de condities scheppen waarin het kind zich kan ontwikkelen tot een vrij mens die zijn eigen weg kan vinden in het leven.

Bij de Wonderberk doen we de overdracht van normen en waarden door:

- Authentiek te zijn
- Respect, eerbied, liefde en dankbaarheid te tonen
- Voorleven van normen en waarden en gewoontevorming

- Normen en waarden te hanteren die passen bij de ontwikkelingsfase van het kind en die aansluiten bij elk zijn individualiteit

Over [Authenticiteit](#) en [Respect, eerbied, en dankbaarheid](#) lees in het hoofdstuk, 'Antroposofische pedagogiek'. Hieronder gaan we dieper op twee laatste punten in.

[Voorleven van normen en waarden en gewoontevorming](#)

Belangrijker dan het aanleren van normen en waarden is het voorleven hiervan. Het gedrag en de morele kwaliteit van de pedagogisch medewerkers is van essentieel belang. Het goede voorbeeld werkt vaak sterker dan corrigeren. Als de omgeving 'goed' is, zal het identificatieproces optimaal op gang komen. De drang tot nabootsing die elke peuter en kleuter eigen is, werkt ook hier positief uit op het kind.

Naast normen en waarden staat in antroposofie [gewoontevorming](#) centraal. De gewoontevorming ondersteunt de ontwikkeling van de wil en het doorzettingsvermogen en bespaart ons levenskrachten door de dingen in de gewoonte te krijgen. Het leven voelt zo veilig en vertrouwd. In de levensfase van 0 tot 7 jaar worden de meest fundamentele gewoonten aangeleerd via de nabootsing. Soms is het nodig bewust de aandacht van het kind erbij te betrekken. Bijvoorbeeld je jas ophangen, opruimen of wachten tot de spreuk voordat je begint met eten.

[Normen en waarden die passen bij de leeftijd en het individuele kind](#)

Normen en waarden relateren we aan het individuele kind, de leeftijd van het kind en zijn achtergrond en cultuur. Dit is een flinke uitdaging. Aan de ene kant is het van belang dat pedagogisch medewerkers een duidelijk en consistent systeem van normen en waarden hebben. Alleen dan kan ze het herkenbare moreel gedrag vertonen dat kinderen de kans op nabootsen geeft. Aan de andere kant is het nodig dat pedagogisch medewerkers steeds weer met frisse blik naar het individuele kind kijken en zich afvragen: 'Welke normen en waarden passen bij het kind en zijn ontwikkelingsfase?' en 'Hoe deze normen en waarden kunnen worden toegepast in elke specifieke situatie?'

Een tweejarig kind heeft bijvoorbeeld sterk de behoefte uitdrukking te geven aan zijn individualiteit en een duidelijk onderscheid te maken tussen wat wel en niet van hem is. Het kind wil zijn speelgoed niet met anderen delen. Als pedagogisch medewerkers in staat zijn deze behoefte van het kind te respecteren, zal het kind uiteindelijk meer inlevingsvermogen ontwikkelen dat nodig is om echt vanuit zichzelf met anderen te delen. Uiteraard moet er gedeeld worden in de groep kinderen en moet elk kind leren rekening te houden met de anderen kinderen. Maar dit kan ook doordat pedagogisch medewerkers duidelijke grenzen stellen en af en toe rustig ingrijpen zonder het kind moralistisch te corrigeren. Ook kijken onze pedagogisch medewerkers naar welk kind juist moet leren om zich wat in te houden en welk kind gestimuleerd moeten worden om vaker de ruimte te nemen en op de voorgrond te treden.

De zes interactievaardigheden

Onze missie verwoordt heel duidelijk dat we kinderen willen helpen opgroeien tot zelfbewuste, authentieke mensen die stevig in het leven staan. Als het kind letterlijk goed in zijn vel zit, staat het ook goed in verbinding met zichzelf. Vervolgens kan het kind verbinding met andere mensen aangaan en kan het als mens iets toevoegen aan de wereld.

Binnen de Wonderberk vinden we een veilige, omhullende relatie tussen pedagogisch medewerkers en kinderen van het allergrootste belang. Al ons handelen is gebaseerd op zelfreflectie en is hierop gericht. De zes interactievaardigheden van professor Riksen-Walraven vormen een onderdeel binnen dit geheel. Deze interactievaardigheden vormen de grondhouding van de pedagogisch medewerkers, die doorslaggevend is bij het realiseren van de vier pedagogische basisdoelen. In het hoofdstuk 'Pedagogische basisdoelen' kwamen de zes interactievaardigheden al volop aan bod. Hieronder een bondige samenvatting van hoe we binnen de antroposofische pedagogiek de interactievaardigheden vormgeven.

De sensitieve responsiviteit is een basishouding van de pedagogisch medewerkers om het kind echt te zien en te reageren op wat het kind nodig heeft. Authenticiteit van de pedagogisch medewerkers en hun invoelend vermogen zijn hierbij essentieel.

Respect voor de autonomie en authenticiteit van alle collega's, ouders en kinderen binnen de Wonderberk vinden we belangrijk en dragen we iedere dag naar elkaar uit. Goed voorbeeld doet immers volgen.

Het bieden van structuur is terug te vinden in de regelmaat en het ritme van de dag en het jaar. We zorgen voor rust en een vast dagritme, waardoor de dagen zich voor het kind op een vertrouwde manier voltrekken. Daarmee ondersteunen we de belangrijkste levensprocessen van het kind en stimuleren de levenszin. We zorgen dat het kind echt warm is, dat het 's ochtends deeg kneedt, 's middags versgebakken brood en soep ruikt en dat het tijdens het verschonen aandachtig en liefdevol aangeraakt wordt. Ook het buitenspelen is een vast onderdeel van de dag, of het nou regent, de zon schijnt of sneeuwt. Daarnaast zien we de structuur ook terug in de herhaling van al onze handelingen op de groep.

Het grenzen stellen komt aan bod binnen de wilsopvoeding en het overdragen van normen en waarden. Door het kind duidelijke grenzen te stellen geven we het kind houvast en creëren we een veilige ruimte om gedragingen en vaardigheden te leren en te oefenen. 'Zo doen we het hier wel en zo niet' is een veelvoorkomende zin bij de Wonderberk.

Pedagogisch medewerkers *begeleiden de interacties* van en tussen de kinderen, benoemen en leggen veel uit. Alle rijmpjes en spreuken die we voor en met de kinderen uitspreken, ondersteunen ons hierbij.

Op het KDV *stimuleren we ontwikkeling* van het kind door zijn levensprocessen te verzorgen, met ons eigen gedrag goed voorbeeld te geven, door de omgeving uitnodigend neer te zetten en door de activiteiten passende bij de leeftijd aan te bieden. Als het kind warm is, een vol buikje heeft en goed heeft geslapen, heeft het vanzelf aandacht voor de omgeving. Door eenvoudig, ongevormd speelgoed van zoveel mogelijk natuurlijke materialen aan te bieden stimuleren we de fantasie en de creatieve levenshouding van het kind. Door onder andere dagelijks naar buiten te gaan werken we aan de zintuiglijke en motorische ontwikkeling van het kind. Daarnaast worden er verschillende vaardigheden geleerd door middel van nabootsing, (gebaren) liedjes zingen, tafelspelletjes te doen, en vooral door de creativiteit uit het kind zelf te laten komen. Bij de BSO worden er ambachten en activiteiten aangeboden passend binnen het seizoen om de wereld van de kinderen te vergroten.

Antroposofische pedagogiek

De antroposofische pedagogiek van de Wonderberk steunt op acht pijlers: authenticiteit, ontwikkeling in fases, ritme, zintuigelijke ontwikkeling, wilsopvoeding, nabootsing, respect, eerbied en dankbaarheid en creatieve levenshouding.

Authenticiteit

Een kind is geen onbeschreven blad, maar iemand die ergens vandaan komt en op weg is ergens naartoe. Iemand die hier niet toevallig is, maar met bepaalde voornemens is gekomen. Wat het kind de wereld te bieden heeft en wat het nog wil leren is in aanleg al aanwezig. We trachten een opvoedingscontext te creëren waarin de authentieke eigenheid van elk kind tot zijn recht kan komen.

Aandacht en interesse van onze pedagogisch medewerkers zijn oprecht, ons handelen is echt. Als we verzorgen, knuffelen, wiegen, lachen, zingen of spelen, doen we dit niet op de automatische piloot en zijn we daar van binnen bewust bij betrokken.

Tot slot streven we de echtheid na in alles wat we het kind bieden. Bij speelgoed betekent dat bijvoorbeeld dat de telefoon geen ogen heeft, poppen niet praten, een paard niet roze is en een poes niet blauw. De hoofdzakelijk biologisch-dynamische voeding die we geven, houdt ons niet voor de gek met kunstmatige toevoegingen.

Ontwikkeling in fases

Vanaf de geboorte tot de volwassenheid doorloopt elk kind ontwikkelingsfases van ongeveer zeven jaar. Iedere fase kent zijn thema's en uitdagingen. De ontwikkelingsfases volgen elkaar op en beïnvloeden elkaar. De manier waarop het kind eerdere fases heeft doorlopen heeft invloed op hoe het in een latere fase kunt door ontwikkelen. De eerste zeven jaar staan in het teken van de opbouw van een gezond lichaam. In de tweede zeven jaar staat de ontwikkeling van een rijk zielenleven centraal. En in de derde periode van zeven jaar draait het om de ontwikkeling van de geest. Bij de Wonderberk gunnen we het kind de tijd en de ondersteuning om deze ontwikkeling op zijn eigen wijze en in zijn eigen tempo te doorlopen.

De eerste zeven levensjaren (0-7)

In de eerste zeven jaar werkt het kind zowel aan de opbouw van zijn fysieke lichaam als de wilsontwikkeling. Het fysieke lijf is geboren maar de organen zijn bij de geboorte nog niet uitgegroeid. Alle energie gaat naar de lijfelijke ontwikkeling, het behouden van de lichaamstemperatuur, het verteren van vast voedsel, het leren lopen, klimmen, dansen, het leren spreken en zingen, en de ontwikkeling van het zenuwstelsel. De krachten die dat werk doen zijn de levenskrachten. Bij de Wonderberk ondersteunen we de levenskrachten van het kind door onze eigen omhullende levenskrachten in te zetten. We spreken het kind niet te veel aan in het hoofd, zodat de levenskrachten naar het lijf gaan. Het kind leert immers in deze periode niet door intellectueel leren (getallen, kleuren, letters) maar door middel van nabootsen.

Aangezien de peuter een wilswezen is en alles zelf wil doen en zelf wil onderzoeken, heeft het van volwassene ruimte en respect nodig voor zijn groeiende autonomie. Ook vraagt het om veiligheid en begrenzing van zijn wil. 'Een koppige peuter' krijgen onze pedagogisch medewerkers mee door goede gewoontes aan te leren, door het kind mee te nemen in de stroom van de dag en door zingend af te leiden. Pedagogisch medewerkers stralen hierbij rust uit, stellen zich invloedend op en maken gebruik van humor.

Ook het jonge schoolkind (4-7) is druk bezig met zijn autonomie. Zijn grote vertrouwen in de wereld en het nabootsen nemen langzaam af, evenals de kracht van de fantasie. Ze gaan verder op onderzoek uit: 'Ben jij werkelijk wat je lijkt te zijn? Doe je wat je zegt?'. Pedagogisch medewerkers op de BSO besteden zorg en aandacht aan hun eigen houding: dat ze authentiek, oprecht en consistent zijn, met aandacht en een open houding.

De tweede zeven levensjaren (7-14)

In de tweede zevenjaarsfase is het kind stevig aangekomen in zijn eigen lichaam. De

levenskrachten zijn nu niet meer volledig in dienst van de fysieke groei. Ze zijn nu vrij voor het eigen maken van de gewoontes, het geweten, het geheugen en het temperament. In deze fase staan de ontwikkeling van voelen en denken centraal. Het kind kan nu gaan leren rekenen, schrijven en lezen. De indrukken van de buitenwereld komen binnen, maar niet meer ongefilterd. Ze worden opgenomen, verwerkt en eigen gemaakt. Het kind krijgt het besef dat het dingen alleen moet gaan doen. Het wordt zich bewust van zijn eigen sterfelijkheid, verdriet en de dood. Door al die veranderingen heeft het soms even behoefte om alleen te zijn. Er kan een tijdje een soort onvermogen zijn om zich op een nieuwe manier met de volwassenen te verbinden. In deze jaren zijn navolging en autoriteit belangrijk. En dan autoriteit in de zin van een held, iemand om tegen op te kijken om zijn eigen geweten te ontwikkelen. Geen sprookjes maar legendes, mythes en verhalen zijn nu interessant. Dit is een fase van grote weetgierigheid waarin het kind vragen gaat stellen over hoe de dingen in het leven met elkaar in verband staan. Het kind van deze leeftijdsgroep heeft ons nodig als gesprekspartner, om het spel uit te breiden (kennis), te weten waar we staan als volwassene en om wereldverbanden te ordenen. Op de BSO bieden pedagogisch medewerkers hulp bij conflicten in spel of in het uitbouwen van spel. Verder laten ze kinderen zelfstandig en uit het zicht spelen. Kinderen nemen deel in het bepalen van activiteitenaanbod van de dag. Pedagogisch medewerkers letten hierbij op de behoefte van het kind: heeft het kind het nodig om buiten actief te zijn, als tegenwicht aan al dat zitten in de klas, of moet het kind op de bank met rust gelaten worden. Het functioneren in een groep en sterk bezig zijn met de sociale verhoudingen, wat bij deze fase ook hoort, is immers vermoeiend.

Ritme, herhaling en rust

Ritme is de basis van het menselijke leven en de natuur. Het zit verweven door het hele bestaan: in elke dag, week en jaar, in de muziek, in verhalen, in het spel en zelfs tijdens het werken. Een ritmische indeling van het dagelijkse leven en het herhalen van handelingen bieden het kind houvast, een gevoel van veiligheid, geborgenheid, oriëntatie en zelfvertrouwen. Hierdoor kan het kind zich gaan ontwikkelen. We leren het kind de ritmiek door bijvoorbeeld een zorgvuldig ritmisch opgebouwde dagindeling. Ritme draagt bij aan structuur en het kind gedijt goed in een rustige sfeer. Rust betekent niet dat het kind persé stil moet zijn of dat er geen activiteiten plaatsvinden of vrij spel. Het gaat er veel meer om dat het kind ongestoord in het hier-en-nu kan zijn en het de ruimte krijgt de wereld te ontdekken. Gedurende de dag wisselen momenten van activiteit af door momenten van rust. Dit vinden we bij de Wonderberk erg belangrijk omdat het kind hierdoor thuis kan raken in zijn lichaam en zijn levensprocessen worden aangewakkerd.

Jaarfeesten

Het jaar kent ook een ritme. Met de jaarfeesten besteden we hier aandacht aan. Deze feesten geven de verbondenheid met natuur en cultuur. De jaargetijden weerspiegelen zich in verhalen, liedjes, spelletjes, activiteiten en de aankleding van de groepsruimte waar de jaartafel een prominente plaats inneemt. We leven naar zo'n feest toe, vieren het samen, zingen veel liedjes erover en genieten nog wat na. De groepsruimte wordt steeds aangepast aan het feest: met takken, bloemen, kransen. Op de jaartafel is hetzelfde proces te zien in een meer "landschappelijke" vorm: herfstbladeren, kastanjes en een eekhoorn in de boom; een vijver met kikkers en schelpen. We laten ons aan de hand van de feesten meenemen door het jaar en ervaren dat ieder seizoen en ieder feest uniek is.

Alle jaarfeesten worden voorbereid en eenvoudig in de groep gevierd. Bij sommige jaarfeesten worden de ouders uitgenodigd aan het eind van de ochtend (peutergroep) of aan het eind van de dag. De manier waarop pedagogisch medewerkers feesten vieren kan per groep wisselen. Op de BSO is er veel ruimte voor de eigen inbreng van kinderen in het bepalen van feestelijke activiteiten.

- Michaëlsfeest of oogstfeest op 29 september: appeltjes worden opgewreven en appelmoes wordt gemaakt.
- St. Maarten op 11 november: lampionnetje maken en om de tafel zingen van Sint Maarten.

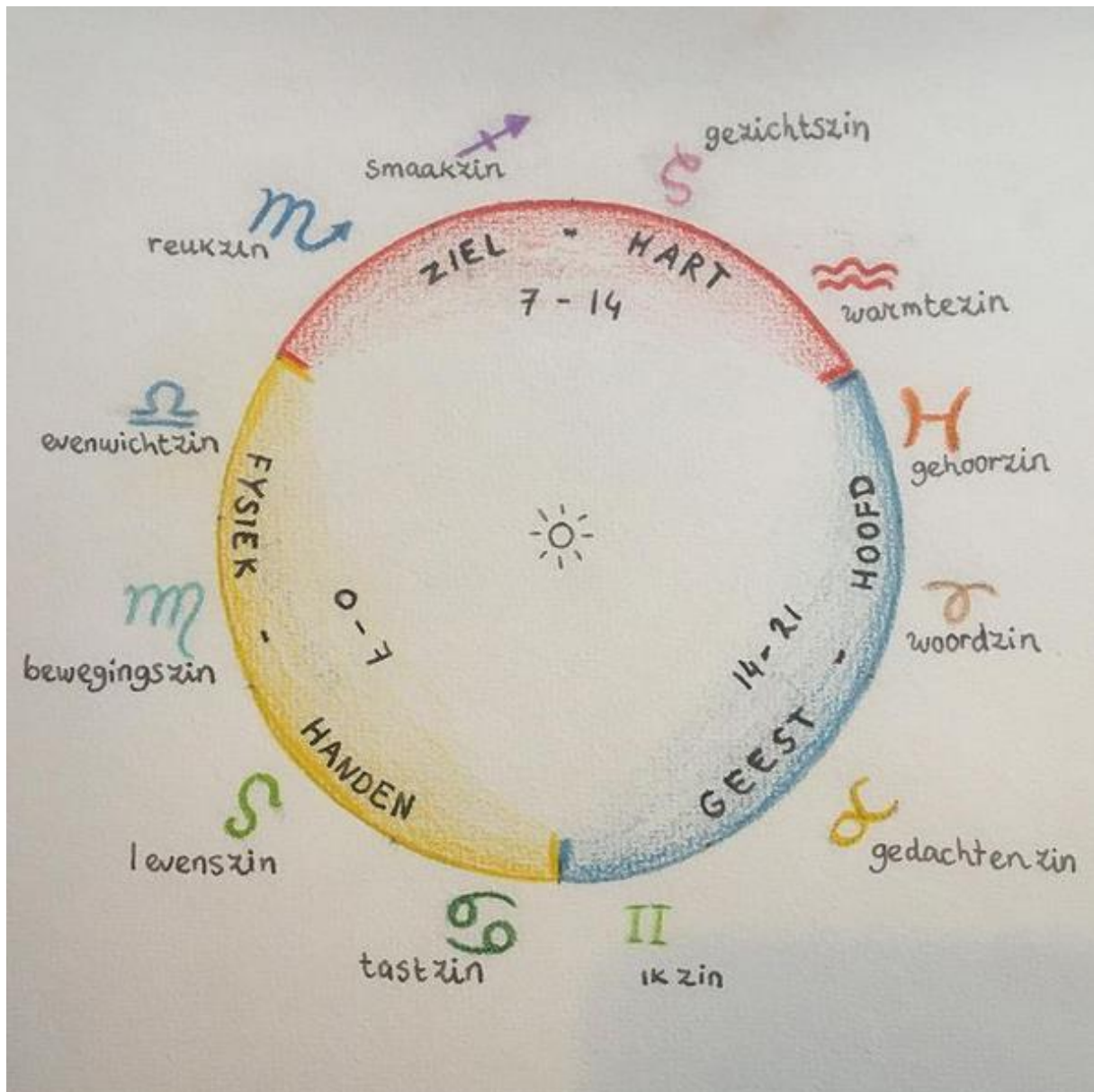
- Advent: iedere week een kaars meer aan, zingen van: "Stil nu, stil nu..."
- Sint Nicolaas op 5 december: in de weer met rode mantel en mijter, zingen en pepernoten bakken.
- Kerstmis: kerstmaaltijd, kerstliedje en kerstspel naspelen.
- Driekoningen op 6 januari: driekoningenbrood, wie heeft de boon?
- Maria Lichtmis of lichtjesfeest op 2 februari: de kersttijd/donkerte wordt afgesloten.
- Palmvasen: Palmvasen stokken maken, broodhaantjes bakken en om de tafel een klein optochtje.
 - Pasen: paasmaaltijd.
 - Pinksterfeest: met pinksterkransen en belletjes.
 - St. Jansfeest of zomerfeest op 21 juni: bloemenkransen in het haar.

Zintuiglijke ontwikkeling

De zintuigen zijn instrumenten waarmee we de wereld ontmoeten. Ontmoeten is het begin van verbinding maken met onszelf en met de ander. In de antroposofische pedagogiek worden twaalf zintuigen onderscheiden. Onder de zeven jaar zijn er vier zintuigen aan de orde: **tastzin**, **bewegingszin**, **evenwichtszin** en **levenszin**. Het kind ervaart door deze zintuigen een fundamentele relatie tussen zijn lichaam en zijn omgeving. De zintuigen ontwikkelen zich in onderlinge afhankelijkheid en bouwen op elkaar. *De tastzin* is de basis voor de hechting en het ontwikkelen van persoonlijke en sociale competenties. Als de tastzin goed ontwikkeld is heeft dit positieve invloed op de latere ontwikkeling van de ik-zin van het kind. *De levenszin* stelt het kind later in staat om via het waarnemen van de lichaamssignalen naar zijn behoeftes en gevoelens te luisteren. Dit bevordert vitaliteit, energiebalans, productiviteit en voorkomt gezondheidsklachten. Bovendien bevordert het zelfinzicht, boost zelfvertrouwen en helpt vervolgens ook beter richting te geven aan het leven. Tot slot vormen *de bewegingszin* samen met *de evenwichtszin* lichaamsbewustzijn. Een goed ontwikkeld lichaamsbewustzijn resulteert op een latere leeftijd in het vermogen om met zichzelf verbonden te blijven en zichzelf niet kwijt te raken in deze steeds versnellende wereld. De bewegingszin heeft ook een voorbereidende functie voor taal- en spraakontwikkeling (*de woordzin*).

In de tweede zeven levensjaren (7-14) komen **warmtezin**, **smaak-**, **reuk-** en **gezichtszin** erbij. Het kind neemt de omgeving waar. Het proeft het leven. Het gaat na of het ergens goed of niet voelt. Het ontwikkelt sympathie en antipathie. Alle acht zintuigen werken in deze fase bij uitstek samen. Bij het begeleiden van de kinderen op de BSO blijven pedagogisch medewerkers warmte, aandacht en omhulling geven. Ze blijven echter op de achtergrond aanwezig met een open belangstelling naar het kind en zijn ervaringen. Er worden activiteiten aangeboden om het ontwikkelen van smaak-, reuk, en gezichtszin te bevorderen.

De eerste vier lichaam gebonden zintuiglijke indrukken (**tastzin**, **bewegingszin**, **evenwichtszin** en **levenszin**) leggen de basis voor psychische en geestelijke vermogens op latere leeftijd. Daarom zijn deze zintuigen de vier belangrijkste aandachtsgebieden bij het begeleiden van kinderen bij de Wonderberk.

Tastzin

Met de **tastzin** ontdekt het kind zijn omgeving en zijn lichaam. Via aanraken, betasten en grijpen komt het kind tot begrijpen. Het kind ervaart met een tastervaring een bepaalde weerstand waardoor het zichzelf en zijn omgeving ervaart en de grens daartussen. Als je weet waar jij zelf ophoudt, dan weet je ook waar de ander begint. Zonder tastzin zouden we een blijven met onze omgeving. Met een tastzin leren we de verbinding met de ander te vinden. Een goede ontwikkeling van de tastzin kan op latere leeftijd bijdragen aan vertrouwen in de wereld en aan empathie.

Bij de Wonderberk bevorderen we de ontwikkeling van de tastzin door liefdevolle, fysieke aandacht te geven bij de lichamelijke verzorging, door het dragen en op schoot nemen van kinderen. Ook kiezen we bewust spel- en knutselmateriaal. Ze zijn van hoge kwaliteit en natuurlijk van aard zoals hout, wol, katoen, linnen, zijde en fluweel. Er wordt onder andere water, zand, eikels, kastanjes en schelpen aangeboden. Voor de kleinere kinderen gebruiken we zacht speelgoed en hangende voorwerpen om te grijpen en voelen. Bij de peutergroep bieden we de volgende activiteiten:

- **Tekenen**

Vrij tekenen met waskrijt op papier. Door te tekenen geeft het kind uitdrukking aan de eigen

innerlijke ontwikkeling. Dit gebeurt onbewust door middel van kleur en lijn. Peuters vertrouwen op hun expressiemogelijkheden en durven deze te tonen. Als kinderen ongeveer 6 jaar zijn mogen zij van krijtjes naar het tekenen met kleurpotloden gaan.

- **Schilderen**

Aquareltechniek met een beperkt aantal kleuren (rood, geel en blauw), op papier (nat-in-nat). Schilderen is in de eerste plaats een ontmoeting met de wereld van de kleuren. Niet het resultaat maar het zelf doen en de beleving staan centraal met daarnaast de specifieke bewegingsbeheersing en materiaalbeheersing.

- **Scheuren en plakken**

Het grotere BSO kind maakt kennis met de techniek van scheuren en plakken. Deze techniek doet in hoge mate beroep op het ordenen en beheersen van het materiaal en de fijne motoriek. Bijvoorbeeld glazen potjes beplakken met stukjes zijdevloei, slingertjes van crêpepapier aan de palmpasestok, gele sterretjes plakken op transparant papier voor het raam.

Levenszin

Met de levenszin ervaart het kind of het zich goed voelt of niet, of het honger of dorst heeft, of het moe of uitgerust is, of het zich ziek of behaaglijk voelt of dat het pijn heeft. Levenszin is een waarschuwingssysteem. Het vermogen om harmonie en disharmonie binnen het eigen lichaam waar te nemen. Dit vormt de basis om in de toekomst ook 'gezonde' of 'zieke' situaties in het sociale leven te kunnen onderscheiden. Bij de Wonderberk zorgen we altijd ervoor dat het kind zich behaaglijk voelt. We bieden een goede lichamelijke verzorging, gezonde, zoveel mogelijk bio-dynamische voeding, een regelmatig (slaap)ritme in de dag en vrij spel binnen en buiten.

Bewegingszin

De bewegingszin stelt het kind in staat om zijn eigen lichaam in de ruimte te ervaren. Het gaat niet om het bewegen zelf, maar om de ervaring van je bewegingen: lopen, kruipen, springen. Met bewegingszin leert het kind richting te geven aan zijn bewegingen en die van binnenuit te ervaren. De bewegingszin hangt nauw samen met de woordzin. Goede motorische beheersing van het eigen lijf leidt tot voorspoedige taal- en spraakontwikkeling. Daarnaast speelt een goed ontwikkelde bewegingszin een rol bij non-verbale communicatie. Dit leidt tot inlevingsvermogen bij het kind. Bij de Wonderberk bewegen kinderen veel en stimuleren pedagogisch medewerkers zowel grove als fijne motoriek. Afgewisseld met de momenten van rust laten we kinderen schommelen, glijden, klimmen en klauteren, spelen met bal, springen, broodjes kneden, kralen rijgen, puzzels maken en blokken stappelen. Daarnaast werken grote, ritmische, herhalende bewegingen bij veel oer-Hollandse liedjes, spreuken of kringspelen bevorderend voor de bewegingszin.

Evenwichtszin

Als het kind zich leert op te richten en te lopen wordt de evenwichtszin ontwikkeld. Vervolgens ontwikkelt het zijn vermogen tot ruimtelijke oriëntatie. Het kind oefent en verovert de drie fundamentele ruimterichtingen boven- onder, links- rechts en achter-voor. Dit doet het door te klimmen, springen, balanceren op planken en stambomen, hinkelen, torens van blokken te bouwen en bouwwerken te maken van kisten en planken. Bij de Wonderberk is er hier voldoende materialen en ruimte voor. Een goede balans legt de basis voor innerlijk en uiterlijk evenwicht. Vanuit innerlijke rust kan het kind zijn evenwicht houden, houvast en zijn plaats in de wereld vinden. Het kan zich vanuit authenticiteit staand houden tegenover die ander.

Wilsopvoeding

Als een kind geboren wordt is het geheel zintuigwezen en het is ook geheel wilswezen. De wil van het kind is echter 'nog niet gericht'. Dit kun je zien bijvoorbeeld aan de trappelende voetjes van een baby. Door de drang alles te onderzoeken leert het kind zichzelf en de wereld kennen. Die drang (in feite nog een soort instinct) is de basis van wat later de wil wordt. Allerlei impulsen en reflexen moet het kind leren te beheersen en te richten. Door het doorlopen van verschillende fasen in de wilsontplooiing komen nieuwe verworvenheden vrij, zoals bijvoorbeeld het beheersen van het lijf bij een baby, de fantasie bij een jonge peuter en de

voorstellingskracht bij een kleuter. De wil werkt vooral onbewust, ook in het latere leven. Een gezond ontwikkeld wilsleven is belangrijk om later je weg te kunnen vinden en te weten wat je wilt. Bij de Wonderberk mag het kind zijn goede wil ontdekken en ontwikkelen en zodoende een stevige basis voor het geestelijk prestatievermogen op latere leeftijd vormen.

In de eerste negen levensjaren worden het geheugen, het concentratievermogen en het doorzettingsvermogen gevormd uit wat een kind met zijn zintuigen uit de omgeving oppikt en met zijn wil nabootst. Ook respect voor jezelf en anderen, plezier in spel en werk en afmaken waaraan je bent begonnen, kun je een kind niet bijbrengen door er alleen maar over te praten. Een kind kan alleen leren wat het kan zien en beleven zodat het dit kan nabootsen. Via de nabootsing en de kracht van herhaling ('gewoontevorming' in antroposofie), kunnen we als volwassenen de wil van het kind positief beïnvloeden.

Daarom schenken we in de wilsopvoeding aandacht aan het neerzetten van de authentieke omgeving en aan de voorbeeldfunctie van pedagogisch medewerkers. Daarnaast begrenzen we de wilskracht van het kind door goede gewoontes aan te leren en normen en waarden over te dragen. Kinderen tot zeven jaar zijn immers nog niet in staat om oorzaak en gevolg in te schatten, waardoor de keuze wordt gemaakt op basis van wilskracht en niet op wat het beste op dat moment is. Het begrenzen doen pedagogisch medewerkers door afleiden, waar nodig 'nee' zeggen en een alternatief bieden. Ook praten ze en geven uitleg, voorleven dat frustraties bij het leven horen, ze benoemen emoties en laten de emoties zijn.

Nabootsing

Elk kind draagt de vaardigheid van nabootsing met zich mee. Het nabootsen is daarmee een essentieel instrument om de wereld te onderzoeken, zich eigen te maken, nieuwe ervaringen op te doen en vaardigheden te leren. Het jonge kind beweegt mee met gebaren, stembuiging en neemt innerlijke intentie waar. De oudere kinderen zoeken voorbeelden tegen wie ze op kunnen kijken. Daarom zijn we bij zowel op het KDV als op de BSO bewust van een duidelijke voorbeeldfunctie van de pedagogisch medewerkers. Haar voorbeeld-gevende rol is duidelijk en niet dwingend, bijvoorbeeld in het betrekken van het kind bij de activiteiten. Dat wil zeggen dat zij vanuit een respectvolle en gelijkwaardige houding in haar totale persoonlijkheid het kind voorleeft en activiteiten met aandacht uitvoert. Als gevolg wil het kind vanuit enthousiasme meedoen aan o.a. huishoudelijke taken, handwerken, koken, bakken, vingerspelletjes, bewegingsspel. Het inleven in de handelingen van een activiteit maakt het kind zelf actief en gaat het een activiteit in zijn eigen spel imiteren. In het gehele doen is vreugde en creatieve houding van de pedagogisch medewerker een vruchtbare basis. Dit vereist een bewuste houding en vraagt om een continue reflectie bij de pedagogisch medewerkers. Daarom zijn we selectief bij het aannemen van ons personeel. Bewust in het leven staan, vermogen tot zelfreflectie en willen blijven leren zijn belangrijk voor ons. Op de werkvloer faciliteren we verdere ontwikkeling van pedagogisch medewerkers door het aanbieden van individuele coaching sessies, trainingen en (bij)scholingen. Deze investering zien we dagelijks vreugdevol terug in de spiegel van kinderen. De cirkel is zo rond.

Respect, eerbied en dankbaarheid

Respect, eerbied, liefde en dankbaarheid zijn belangrijke begrippen voor ons. Door volwassenen respectvol met de omringende wereld om te zien gaan leert het kind deze kwaliteiten te ontwikkelen. Respect en eerbied voor de natuur bijbrengen, werkt verbinding met jezelf en het grote geheel in de hand. Eerbied voor de natuur kan doorklinken in de manier waarop we stilstaan bij de seizoenen, hoe we ons verwonderen over de eerste sneeuwkllokjes, een lieveheersbeestje, of een glinstersteentje dat een kind heeft gevonden, hoe we zelf zaaies planten en kijken hoe ze opkomen. Met de oudere kinderen gaan we in de vakanties zoveel mogelijk de natuur in, geen attractieparken. We oefenen met de kinderen om mensen, dieren, planten en dingen in de eigen waarde te laten. De volwassene, die op deze wijze in het leven staat, kan zich dankbaar voelen voor dat wat het leven te bieden heeft. Dit gevoel wordt door het kind ervaren. Er ontstaat een innerlijk gevoel van dankbaarheid.

Respect is ook iets wat we uiten voor de dingen die ons omgeven en het voedsel dat we eten. Daar zijn mensen voor aan het werk geweest, en daar heeft de natuur zijn werk gedaan. Voordat we beginnen met eten, zingen we een lied waarin we de zon en de aarde danken voor hun werk:

De Aarde doet het groeien
De zon die doet het bloeien
Rijp wordt het van de regen
Drievoudig draagt het zegen

We behandelen het speelgoed met respect. Kapot speelgoed gooien we niet weg, maar repareren we zo mogelijk. Ook hoort hierbij eerbied, respect en dankbaarheid voor de mindere mooie kanten van een mens. De emoties van een kind onder de zeven jaar worden soms zo gezien. De emoties zijn echter goed en het kind mag boos of verdrietig zijn. We helpen het kind zijn gevoelens te begrijpen en zijn emoties te leren reguleren. Dit doen we door er rustig bij te blijven, de gevoelens zonder oordeel te benoemen, ze te laten zijn en indien nodig het kind liefdevol te begrenzen.

Creatieve levenshouding

Een creatieve levenshouding begint bij onszelf. Het geeft ons de mogelijkheid om met negatieve en moeilijke situaties van het leven om te kunnen gaan en er een draai aan te geven. Het is het vermogen om te denken in mogelijkheden, niet moeilijkheden. Ook zien we een creatieve levenshouding als sleutel tot zelfontwikkeling: bij irritaties kan je bij jezelf onderzoeken wat er gebeurt en waarom dit je raakt. We scholen onze pedagogisch medewerkers om kinderen, collega's en de ouders als spiegel te zien. Daardoor ontstaat algehele positieve sfeer waarvan elk kind in de groep profiteert. Deze positieve sfeer versterken we door zoveel mogelijk met plezier en aandacht, in het hier-en-nu de bezigheden uit te voeren.